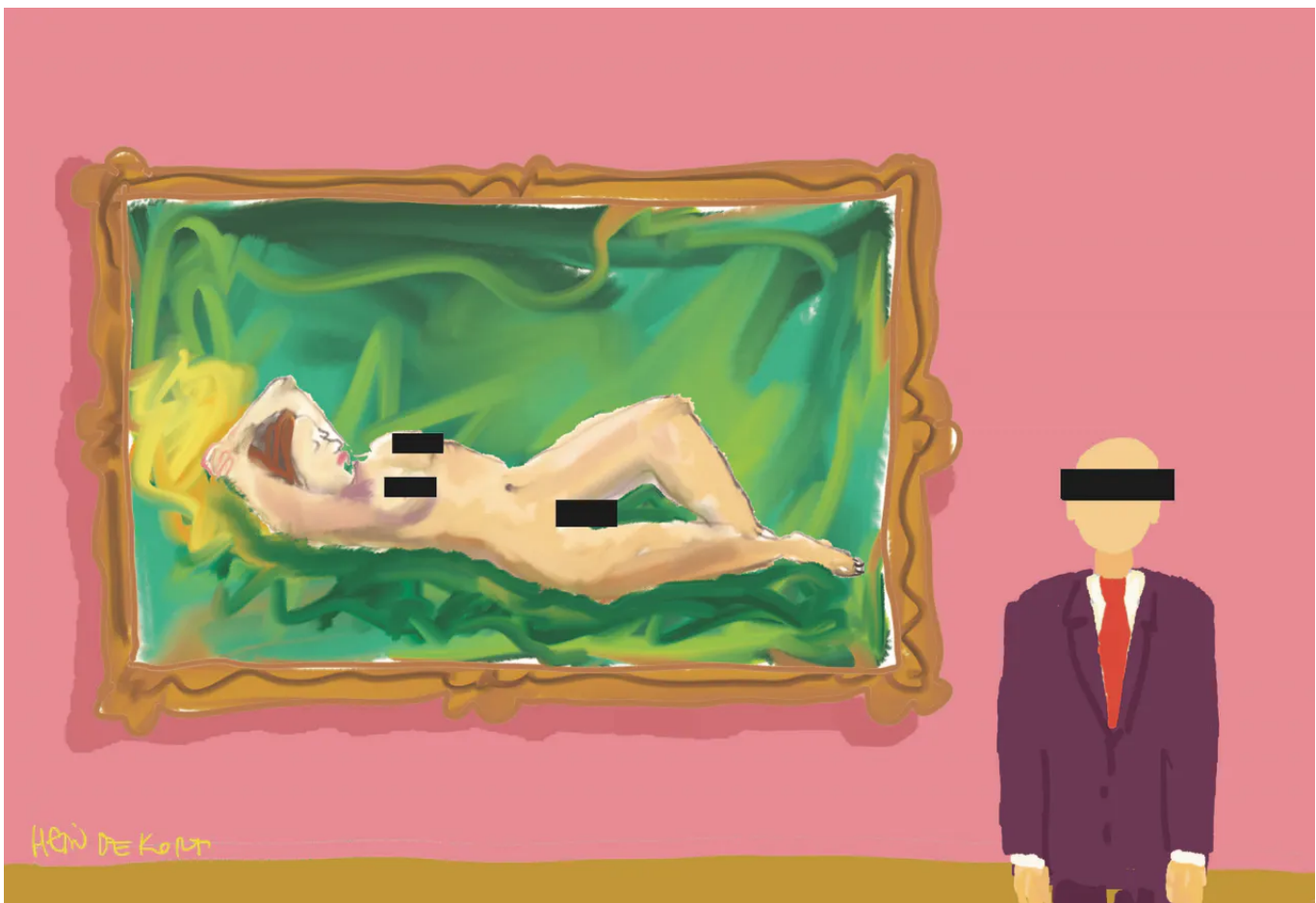

Kunstenaresen dicteren hoe het vrouwelijk lichaam eruit mag zien

Marta Gnyp is internationaal kunstadviseur

Illustratie: Hein de Kort voor Het Financieele Dagblad

Volgens een bekende anekdote lukte het de vermaarde 19e-eeuwse Engelse kunstcriticus John Ruskin niet zijn huwelijk te consumeren toen hij tijdens de huwelijksnacht ontdekte dat zijn geliefde Effie Gray schaamhaar had. Ruskins belevingswereld was immer bewoond geweest door lelieblanke en lichaamshaarlose nimfen en godinnen die hun volmaakt gevormde lichamen op schilderijen verleidelijk neervlijden. Waar of niet, het verhaal maakt duidelijk wat destijds als het perfecte (lees: geïdealiseerde) lichaam gold en vooral, wat niet gezien mocht worden.

Het verschil met de ongekennde vrijheid waarin we vandaag leven kan niet groter. Naakten in alle soorten en maten, inclusief variaties op schaamhaar en genitaliën, worden door westerse kunstenaars gretig in het gezicht van hun grote publiek gesmeten. De kunstwereld lijkt te zeggen dat er geen taboes meer zijn - alles kan en alles mag. Maar opgelet, achter hedendaagse naakten gaan verborgen agenda's schuil. Er zijn nog steeds ongeschreven codes die bepalen wie wat mag schilderen.

‘De naakten gemaakt door vrouwen vormen een middelvinger naar de mannelijke kunstenaar’

Niet zelden zijn de hedendaagse uitgesproken naakten gemaakt door vrouwen. De werken vormen een opgestoken middelvinger naar de mannelijke kunstenaar, die tot voor kort het absolute gezag had over het geschilderde vrouwelijke lichaam dat hij naar hartenlust idealiseerde of demoniseerde. De beruchte mannelijke blik, de gaze, die sociale (voor)oordelen in zich droeg en zo macht uitoefende, zit nu met de staart tussen zijn benen. In de wereld na #MeToo, waarin de grenzen tussen intimiteit, experiment en vergrijp zeer dun zijn geworden, wil de man liever toekijken dan uitdagen.

In deze situatie bieden de kunstwereld en de kunstmarkt ruimte aan kunstenaressen die thema's als het vrouwelijke lichaam en seksualiteit zelf aansnijden. De Amerikaanse Joan Semmel was een van de eerste schilders die als overtuigd feministe vrouwen een eigen ervaring van hun lichaam en van seks wilde meegeven.

Haar werken uit de jaren zeventig, de zogenaamde sex paintings, tonen vrouwen en mannen aan het vrijen, met monochrome achtergrond en opvallende kleuren van lichaamsdelen; een bewijs dat Semmel eigenlijk een abstracte schilder was die geweldig met kleuren en vormen kon omgaan.

De kunstenares had het niet makkelijk. Enerzijds waren haar werken te provocerend voor het officiële kunstsysteem, anderzijds werd de schilderkunst door het feminisme in de jaren zeventig verguisd als het domein van eeuwenlang mannelijk machtsmisbruik. Semmel wilde dit medium echter koste wat het kost niet opgeven maar ombuigen. Door deze moedige benadering was stilte van musea en de markt lange tijd haar deel, maar sinds kort is ze een rijzende ster en een rolmodel.

Ouderdom

In het nieuw ingerichte MoMA in New York schitterde een naakt zelfportret van Semmel in een van de centrale zalen. Haar werken zijn niet alleen door instituties maar ook door de markt langzaam omarmd. De 87-jarige kunstenares schildert nog steeds haar naakte zelfportretten, waarmee ze een ander heikel probleem aansnijdt: onze collectieve angst voor ouderdom en de afkeer van het oude aftakelende lichaam.

De grote schilderkunsttraditie van vrouwelijk naakt werd iets later stoutmoedig voortgezet door de Engelse Jenny Saville, die vrouwen als gigantische bergen vlees ging afbeelden, vaak met vrouwgerelateerde teksten geschreven op het doek. Saville vond haar eigen visuele taal tijdens een studieverblijf in de Verenigde Staten. Daar onderzocht ze niet alleen plastische chirurgie, die haar fascinatie voor vlees een vorm gaf, maar zag ze ook grote vrouwen in levenden lijve. In de VS ontdekte ze bovendien het feminisme - hoewel ook zij net als Semmel door feministen uit dezelfde gronden was aangevallen.

Alle werken van haar afstudeerexamen aan de Glasgow School of Art in 1992 werden gekocht door de verzamelaar-dealer Charles Saatchi, inclusief het naakt Propped dat in

2018 voor \$12 mln was geveild en Saville tot de duurste levende vrouwelijke kunstenares maakte (u ziet overigens dat het vaak vroege werken zijn die reeds ongekende kwaliteit bevatten). Seville heeft zichzelf ook naakt afgebeeld als zwangere vrouw, een genre dat steeds vaker bovendrijft. Kijk bijvoorbeeld naar oudere werken van Claudette Johnson.

Een andere benaderingswijze tot het vrouwelijke naakt koos de getalenteerde Amerikaanse Lisa Yuskavage, die tussen kitsch, porno en amateuristische schilderkunst balanceert (haar hoogste veilingresultaat bedraagt €1 mln). Haar zoet ogende meisjes met grote borsten en - natuurlijk - schaamhaar zijn bedoeld als lustobjecten, maar geschilderd door een vrouw zijn ze van de kritiek van obsceniteit of machtsmisbruik ontheven.

Intieme situaties

De jongere Jenna Gribbon, die op de grote traditie van de 19e eeuw voortborduurde, schildert haar naakte vriendin in intieme situaties. Vaak op haar naakte gemak in een huiselijke setting, waarbij de tepels altijd in een opvallende rood-roze zijn geaccentueerd. De Britse Celia Hempton is op een confrontatie uit en schildert uitvergroete genitaliën. Ook deze werken worden vandaag de dag probleemloos tentoongesteld.

Wij hebben altijd een serieus excuus nodig gehad om naakt af te beelden. In de middeleeuwen waren dat gemartelde heiligen, in de renaissance mythologische scènes. In het begin van de 20e eeuw waren naakten het terrein van formele experimenten van avant-garde kunstenaars, denk bijvoorbeeld aan Amedeo Modigliani. In onze tijd zijn het vooral sociaal-politieke uitspraken die nieuwe machtsstructuren trachten af te bakenen, die als excuus gebruikt worden.

Marta Gnyp werkt als internationaal kunstadviseur vanuit Berlijn. Reageer via expert@fd.nl.